

2016 – "בג"ץ הזקנים"

מאת: סגן רון סולומון, קצין ייעוץ במדור אזרחיכלכלי, מחלקת היועץ המשפטי לאזור יהודה ושומרון

באפריל 2016 נמחקה עתירה לבית המשפט העליון, השנייה מבין שתי עתירות שהוגשו כנגד כללים חדשים שנקבעו בקשר לקבלת היתר חריג לגידול זקנים בצה"ל. העתירות תקפו את ההוראות במישור העקרוני ובמישור המעשי גם יחד, אולם בסיומו של ההליך, קבעו השופטים כי ההוראות חוקתיות וכי הן מיושמות בצה"ל כראוי.

רקע עובדתי

ביום 1 ביולי, 2015, נכנס לתוקפו תיקון של הוראות אגף כוח האדם (אכ"א) מספר 33.05.01 בעניין "כללי ההופעה והלבוש", אשר מטרתו הינה "לפרט את כללי ההופעה והלבוש [...] ולהשליט אחידות בנושא". עיקרו של התיקון הוא בשינוי ההליך לקבלת היתר חריג לגידול זקן (או שפם), לרבות בדרג המוסמך לאשר את מתן ההיתר. היתר חריג לגידול זקן ניתן, כשמו, כחריג לחובת הגילוח הכללית החלה על חיילי צה"ל.

ערב התיקון, סמכות האישור למתן היתר חריג לגידול זקן מטעמים אישיים הייתה נתונה למפקדים בדרגת סא"ל, ולרבני יחידות כאשר הדבר נגע למתן היתר מטעמי דת. הדבר יצר חוסר-אחידות במדיניות מתן ההיתרים לגידול זקן ביחידות השונות. לאחר תיקון הפקודה, הסמכות לאישור היתר חריג לגידול זקן מטעמים אישיים הועברה לקציני השלישות האגפיים, הפיקודיים והזרועיים, ולרע"ן הלכה ברבנות הצבאית.

מטרת השינוי בפקודה הייתה לקבוע כלל ברור בדבר חובת הגילוח, ולהתוות לצידו מקרים חריגים בלבד, שבהם יינתן לחייל היתר לגידול זקן – ובאמצעות כך, להגביר את השלטת המשמעת בצה"ל.

ההליך המשפטי

בעקבות תיקון הפקודה, הוגשו שתי עתירות לבג"ץ, שתקפו את חוקתיותו של התיקון לפקודה. עתירות מסוג זה הוגשו גם בשנים קודמות, אך על פי רוב, בית המשפט העליון דחה אותן.

האם בג"ץ יבטל את הפקודה החדשה האוסרת על חיילים לגדל זקן?

בית המשפט העליון החליט להקפיא את הפקודה החדשה שהייתה אמורה להיכנס לתוקף בשלישי הקרוב, והורה למדינה להסביר מדוע יש בה צורך. חייל שעתר נגד הפקודה: "בג"ץ בעצמו קבע בעבר כי גידול זקן הינו זכות יסוד"

תגיות: צה"ל, חיילים, זקן

יהושע בריינר, כתב לענייני משפט, וואלה! NEWS
יום חמישי, 27 באוגוסט 2015, 22:44

כותרתה של כתבת עיתון "וואלה! NEWS" בקשר לאחת מהעתירות; העיתונות עסקה בסוגיית גידול הזקנים באופן נרחב, תוך הבאת תצלומים וציטוטים של תגובות ברשתות החברתיות

העתירה הראשונה, בבג"ץ 5802/15 אצילדייב נ' צה"ל, תקפה את התיקון באופן עקרוני, לפי מבחני המידתיות של פסקת ההגבלה הביטחונית, שבחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. נטען בה, כי הזכות לגדל זקן נגזרת מזכותו של כל אדם לכבוד ולחירות, וכי השינוי בכללים אינו מידתי ופוגע בזכות זו באופן העולה על הנדרש. כן נטען, כי לא בוסס הקשר בין חובת גילוח לבין השלטת המשמעת בצבא. בנוסף, נטען כי גם אם במצב שקדם לתיקון ההוראה נפגעה המשמעת הצבאית, היה על צה"ל לנקוט אמצעי שפגיעתו פחותה להגשמת התכלית. בנוסף, הועלו במסגרת העתירה טענות על כך שהפקודה מפלה בין חיילים דתיים לבין חיילים שאינם דתיים (כאשר לחיילים חילונים קשה יותר לקבל היתר לגידול זקן) ובין חיילות לבין חיילים.

העתירה השנייה, בבג"ץ 1597/16 סמל רוני נ' צה"ל, העלתה טענות דומות, אך בעיקרה תקפה את אופן יישום ההוראות. נטען, כי בקשות לקבלת היתר לגידול זקן נדחו באופן גורף, מבלי שנערכו ראיונות עם המפקדים הממליצים, ללא בחינה פרטנית וללא הנמקה מספקת. עוד נטען, כי שיעורי דחיית הבקשות היו שונים בגופים השונים, וכי סמכות מתן ההיתר הואצלה באופן אסור.

בדיונים ובתגובות שהוגשו לשתי העתירות, עמדה המדינה על כך שרשויות הצבא פעלו בשקידה על-מנת ליישם את ההוראות כלשונו ועל מנת להבטיח כי כל בקשה תישקל בכובד ראש ובהתאם לכללים שנקבעו. הוסבר, כי לאחר כניסת הפקודה לתוקף הוגשו כ-35 אלף בקשות לגידול זקן, וכי בהיקף כזה לא ניתן להימנע מטעויות ביישום, אולם בצה"ל מנגנונים המאפשרים פיקוח ובקרה על יישום הפקודה, לרבות זכות ערעור על החלטה.

בדיונים ציינו השופטים כי אין מקום להתערבותו של בית-המשפט באופן יישום ההסדר בצה"ל, ובית המשפט המליץ לעותרים (בשתי העתירות) למשוך עתירותיהם – הן לאור המענה לעתירות העקרוניות שהועלו והן לאור העובדה שבעניין בקשותיהם לקבלת היתר לגידול זקן של שלושה מהעותרים טרם התקבלה החלטה. בתוך כך, בהערותיהם במהלך הדיונים עלה, כי השופטים מכירים בחשיבות המשמעת בצה"ל, כמו גם בנכונות שלטונות הצבא לפעול למימוש הפקודה ובקיומם של מנגנוני פיקוח ובקרה פנימיים בצה"ל על אופן מימושה.

לאור המלצות השופטים, שתי העתירות נמשכו ונמחקו.

חשיבות הפרשה

המשמעת בצה"ל בכלל, וכללי ההופעה והלבוש בו בפרט – הם מנשמת אפה של המערכת הצבאית. המשמעת ואחידות ההופעה הצבאית הן מהסממנים הבולטים ביותר של צה"ל, והעמידה עליהן היא אבן יסוד בעוצמתו ובאיתנותו של הצבא.

האמירות של השופטים במהלך הדיונים – הגם שלא הועלו על הכתב שכן העתירות נמשכו ונמחקו – מבטאות את התפיסה החשובה, שלפיה לצה"ל המומחיות המקצועית להסדיר את כללי ההופעה והלבוש בו, וכי ההסדרים הנקבעים הם הסדרים ראויים, כחלק מהצורך להבטיח את המשמעת הצבאית, ובאופן שאיזן בין המשמעת לבין חירויות היסוד וכבוד האדם של המשרתים בצה"ל.

פסקת ההגבלה הביטחונית – סעיף 9 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו

מדוע בחרתי בנושא?

לגישתי, העתירות ותוצאותיהן מהוות דוגמה לאיזון מוצלח שבין זכויות המשרת במערכת הצבאית, לבין דרישת המערכת הצבאית מהפרט להכפיף את עצמו לכללי המשמעת הנהוגים בה.

נושא גידול הזקן – בכלל, וכקצין בצה"ל בפרט – קרוב ללבי. זקן עוטף את פניי במשך למעלה משש השנים האחרונות, והוא חלק בלתי-נפרד מדמותי. החשש מהפגיעה באוטונומיה, שעמד בפני העותרים, מוכר לי; חשתי אותו בעצמי, ביום תחילת השירות הסדיר שלי.

לצד האמפתיה כלפי העותרים, אני מבין כי השירות בצבא מחייב את הפרט להתאים את עצמו אל המסגרת – בהתנהגותו, בסטנדרטים המקצועיים שאליהם הוא מכפיף את עצמו ובהופעתו. ההתאמה של הפרט למסגרת, והמחויבות שלו אליה, היא אחד היסודות הבסיסיים שעליהם עומדת המערכת הצבאית, ובלעדיה אין.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- הק"א אכ"א 33.0501 כללי ההופעה והלבוש;
- ס' 9 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו;
- חנן מלצר, **צה"ל כצבאה של מדינה יהודית ודמוקרטית**, משפט ואדם – משפט ועסקים י"ד, תשע"ב, 347.